

Богун А. Б.,
здобувач вищої освіти
факультету службово-бойової діяльності НГУ
Київського інституту Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

Науковий керівник:
Бейкун А. Л.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА НАЛЕЖНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, ЇЇ СКЛАДОВИХ ТА СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Існування будь-якої суверенної держави неможливе без дієвих механізмів захисту (у тому числі - правових) її національних інтересів, що є основною, фундаментальною умовою гарантування збереження й прогресивного розвитку демократичного національного суспільства. Відповідно, перспективи розвитку сектору безпеки і оборони та його правового забезпечення у світлі сучасних реалій повномасштабної збройної агресії є надзвичайно важливими для загального розуміння в контексті функціонування держави в умовах правового режиму воєнного стану.

Як відомо, Закон України «Про національну безпеку» визначає та розмежовує повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони, створює основу для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сектору безпеки і сил оборони, визначає загальну систему командування, контролю та координації операцій у секторі безпеки і оборони, запроваджує всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, забезпечуючи у такий спосіб, зокрема, і демократичний цивільний контроль над органами, підрозділами та іншими формуваннями сектору безпеки і сил оборони [1].

У вітчизняній юридичній науці проблематика належності та ефективності правового регулювання національної безпеки та оборони та її суб'єктів, зокрема, відображена у роботах таких дослідників, як: О. Бандурка, Ю. Битяк, Ю. Барабаш, В. Богданович, Р. Ботвінов, А. Гриценко, А. Дацюк, А. Єзеров, С. Здіорук, Є. Ковальов, Ю. Ковбасюк, О. Користін, О. Кривенко, О. Литвиненко, Ю. Максименко, Н. Нижник, Г. Новицький, В. Оборотов, В. Погорілко, С. Погребняк, В. Пилипчук, М. Прохоренко, О. Семенченко, Г. Ситник, С. Чумаченко та інші.

Як вказує нам В. О. Копанчук, нормативна база являє собою організаційно-функціональний образ системи національної безпеки, виражений юридичною мовою, і який відповідає її цільовому призначенню. При цьому, правові норми забезпечують моделювання як самої системи національної безпеки, так і її підсистем, нормування та формалізацію їх функціональних, організаційних та інформаційних структур, а також самі виконують інформаційну функцію [2].

Як зазначає Ліпкан В. А., - вихідною, управляючою, правовою інформацією для функціонування системи національної безпеки є Конституція України, а також закони та підзаконні нормативні акти, що визначають функції та завдання державних і недержавних суб'єктів сил забезпечення національної безпеки як в цілому, так і по конкретних напрямках їх діяльності, підсистемах і рівнях управління [3, с. 116].

Відповідно, нормативно-правове забезпечення національної безпеки позиціонується певною частиною науковців-правників та безпекознавців як процес створення і підтримки в необхідних межах конструктивних організаційно-функціональних характеристик системи національної безпеки за допомогою впорядковуючого впливу нормативно-правових засобів.

Система нормативно-правового забезпечення національної безпеки являє собою сукупність законів і підзаконних нормативних актів, які створюють нормативно-правове поле для функціонування системи національної безпеки і виконання нею свого призначення. У широкому розумінні, - йдеться про Конституцію України, Закон України «Про національну безпеку України», інші національні безпекові закони України, укази та розпорядження Президента України, міжнародні правові акти, пов'язані із забезпеченням як національної, так і регіональної та міжнародної безпеки, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, які визначають компетенцію суб'єктів системи забезпечення національної безпеки, а також відомчі нормативні акти у формі наказів, директив, настановлень, положень, статутів, правил, інструкцій тощо [3, с. 138].

Усю нормативну базу, якою керується система забезпечення національної безпеки, дослідники умовно поділяють на два рівні. На першому рівні правова база створюється в рамках системи національної безпеки і має загальнообов'язковий для всіх характер (Конституція України, закони та постанови Верховної Ради України, укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України). На другому рівні створюється відомча нормативна база, яка уточнює і конкретизує (з урахуванням специфіки кожного суб'єкта забезпечення національної безпеки) його функції та завдання [4, с. 130].

Варто додати, що підзаконні нормативно-правові акти деталізують положення чинного безпекового законодавства. Вони розроблені різними суб'єктами нормотворчості для всебічного забезпечення практичної реалізації законів у досліджуваній сфері. Залежно від суб'єкта прийняття, підзаконні нормативно-правові акти у сфері забезпечення національної безпеки можна класифікувати на ті, що приймає Парламент, Голова держави, Уряд та центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації та ін. Провідними

суб'єктами підзаконної нормотворчості з питань національної безпеки і оборони необхідно визнати Президента України та Раду національної безпеки і оборони України [5, с. 71; 6, с. 468].

Переходячи до питання проблематики нормативного регулювання сектору безпеки і сил оборони, можливо сказати, що сучасні загрози як гібридної, так і повномасштабної війн, продемонстрували неефективність традиційних засобів та методів забезпечення національної безпеки. Відповідно, одним із важливих сучасних завдань є нормативне гарантування та практичне забезпечення інформаційної, зокрема, кібербезпеки. Наслідки кібератак мають як оборонний, фінансово-економічний так і соціальний та психологічний характер, підривають стан національної безпеки. У свій час у зв'язку з цими обставинами був розроблений та прийнятий Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 року, в якому було закріплено низку ключових понять, базових принципів забезпечення кібербезпеки, розроблено систему кібербезпеки, механізм реалізації міжнародних стандартів кіберзахисту тощо.

Реальні загрози національній безпеці потребують змістовного і оперативного реагування. Ефективні правові засади діяльності Збройних Сил, зокрема, військового командування, інших військових формувань, правоохоронних і розвідувальних органів, органів публічної влади та інших суб'єктів в контексті забезпечення національної безпеки в умовах функціонування держави в критичних умовах, - повинні зумовити готовність держави перейти до будь-якого особливого правового режиму у разі ескалації загроз національній безпеці. Для досягнення цієї мети, з початку повномасштабної збройної агресії удосконалено Закон України «Про правовий режим воєнного стану», зокрема, розширено та деталізовано зміст заходів воєнного стану, удосконалено порядок їх застосування, доопрацьовано коло повноважень військового командування та інших уповноважених спеціальних суб'єктів тощо.

Доцільно акцентувати увагу і на програмних документах, зокрема, Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. Як вбачається, навіть після трьох років повномасштабної війни, концепція «всеохоплюючої оборони» не втратила своєї актуальності і значення.

Всеохоплююча оборона України - це комплекс заходів, основний зміст яких полягає у:

- превентивних діях та стійкому опорі агресору на суші, на морі та в повітряному просторі України, протидії в кіберпросторі та нав'язуванні своєї волі в інформаційному просторі;
- використанні для відсічі агресії всього потенціалу держави та суспільства (воєнного, політичного, економічного, міжнародно-правового (дипломатичного), духовного, культурного тощо);

• застосуванні всіх форм і способів збройної боротьби з агресором, зокрема асиметричних та інших дій для оборони України, з дотриманням принципів і норм міжнародного права [7].

Також вдало позиціонується воєнна безпека України як одна із засадничих умов реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та забезпечення її сталого розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки і процвітання громадян усіх національностей. На глобальному рівні основними аспектами воєнної безпеки визнається руйнування створеної після Другої світової війни системи міжнародної безпеки.

Декларується, що досягнення цілей державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва ... здійснюватиметься, зокрема, шляхом формування та реалізації: ефективної воєнної політики, стратегічного, зокрема оборонного, планування та планування оборони України, що ґрунтуються на євроатлантичних принципах, засадах демократичного цивільного контролю над силами оборони, стратегічних комунікаціях та інформаційній політиці у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва, європейській та євроатлантичній інтеграції України [7].

З найновіших програмних документів варто згадати Указ Президента України від 5 грудня 2024 року № 817/2024: «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 5 грудня 2024 року «Щодо протидії загрозам національній безпеці України у сфері охорони здоров'я в особливий період» [8].

Отже, формування політики національної безпеки у час повномасштабної війни має бути спрямованим на визначення та реалізацію завдань і цілей, що найбільш повно відображені у Стратегії воєнної безпеки України.

Разом з тим, аналіз законодавства у сфері забезпечення безпеки та оборони України свідчить про значний прогрес у створенні правової бази, що відповідає сучасним викликам. Прийняття нових законів та реформування існуючих норм сприяють адаптації до умов зовнішніх загроз і внутрішніх викликів, підвищуючи ефективність національної безпеки. Проте, для досягнення стану ефективності правового регулювання відповідних суспільних відносин, необхідна подальша гармонізація національно безпекового законодавства з міжнародними стандартами, а також активна співпраця в оборонній, економічній, гуманітарній сферах з державами – стратегічними партнерами України. У перспективі, акцент на інноваціях, технологічних рішеннях як ключових концептах зміцнення обороноздатності, повинен стати домінуючим фактором у формуванні безпечного середовища для громадян України у післявоєнний період. Тому, важливо продовжувати дослідження та розробки в цій сфері, щоб забезпечити належний рівень захисту в умовах динамічних глобальних змін.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Офіційний вісник України*. 2018. № 55. Ст. 1903.

2. Копанчук В. О. Нормативно-правове забезпечення державної політики національної безпеки та громадського порядку України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 12.
3. Систематизація інформаційного законодавства України: *монографія*. В. А. Ліпкан, В. А. Залізняк; за заг. ред. В. А. Ліпкана. Київ: Ліпкан О. С., 2012. 304 с.
4. Кобко Є. В. Проблеми правового регулювання в оборонній сфері як складовій національної безпеки України. *Матеріали науково-практичної конференції: Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України*. Харків, 2019. С. 129-131.
5. Антонов В. О. Проблема формування нової нормативно-правової бази національної безпеки України на тлі нових викликів та загроз. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 70–73.
6. Гай-Нижник П. П., Чупрій Л. В. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуро формуючі чинники політики національної безпеки. *Гілея: науковий вісник*. 2014. Вип. 84. С. 465–471.
7. Указ Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021: Про затвердження Стратегії воєнної безпеки України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/4860.html> (дата звернення: 06.12.2024).
8. Указ Президента України від 5 грудня 2024 року № 817/2024: «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 5 грудня 2024 року «Щодо протидії загрозам національній безпеці України у сфері охорони здоров'я в особливий період». URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/7073.html> (дата звернення: 06.12.2024).